

Stehlík, Petr

Infixace, interfixace, nebo sufixace?

In: Stehlík, Petr. *Problém delimitace některých slovtvorných postupů a prostředků ve španělštině*. Vydání první Brno: Filozofická fakulta, Masarykova univerzita, 2016, pp. 77-91

ISBN 978-80-210-8339-4

Stable URL (handle): <https://hdl.handle.net/11222.digilib/135812>

Access Date: 16. 02. 2024

Version: 20220831

Terms of use: Digital Library of the Faculty of Arts, Masaryk University provides access to digitized documents strictly for personal use, unless otherwise specified.

4. INFIXACE, INTERFIXACE, NEBO SUFIXACE?

Přestože každý ze zde zkoumaných slootovorných mechanismů zahrnuje celou řadu problémů souvisejících jak s neustálým vývojem obecného teoretického rámce lingvistiky, tak i s nejasností některých konkrétních definičních a klasifikačních kritérií, lze bez nadsázky říci, že již déle než půl století probíhající odborná diskuse o interfixaci ve španělštině překonává svou závažností všechny ostatní sporné otázky, kterými se v naší práci zabýváme. Hlavním tématem této kapitoly proto nebude delimitace interfixace vůči jinému slootovornému postupu, nýbrž samotná udržitelnost tohoto konceptu z pohledu současné lexikální morfologie.

Než se zaměříme na jednotlivé aspekty nastíněného problému, bude zapotřebí vymezit termíny *interfix* a *infix*, považované někdy za pouhá synonyma (někteří odborníci však používají pro oba typy interních morfémů souhrnně jen jeden z nich¹). Vzhledem k tomu, že už tvůrce konceptu interfixace ve španělštině Yakov Malkiel (1958) interfixy a infixy rozlišoval, není ani dnes důvod tyto dva pojmy směřovat.

1 Např. Lang (1992: 26 a 133) hovoří o infixech, i když má na mysli interfixy, NGLE (2009: 26) naopak „za účelem zjednodušení popisu“ („con el fin de simplificar la descripción“) zahrnuje infixy mezi interfixy.

4. Infixace, interfixace, nebo sufixace?

4.1 Infixace

Podle Peny (1999: 4326), který vychází z Malkielova původního pojetí, je odůvodněné o infixaci hovořit pouze v případě, kdy dojde k přerušení kořene slova vloženým morfémem, tj. *infixem*. Tento jev není ve španělštině příliš častý a omezuje se na jasně definované situace. Rozlišit tak lze v zásadě tři typy odvozených slov, v nichž se infixy vyskytují²:

- 1) deminutivní adverbia *ahor-it-a* ‚zrovinka teď‘, *cerqu-it-a* ‚blizoučko‘, *lej-uel-os* ‚pěkně daleko‘ apod.³;
- 2) některá zdobnělá vlastní jména (např. *Carl-it-os*, *Luqu-it-as*);
- 3) neživotná deminutiva s nestandardní rodovou koncovkou (*poem-it-a* ‚básnička‘, *problem-it-a* ‚problémek‘ atd.).

Na infixaci španělských antroponym se zaměřili ve svém článku Julián Méndez Dosuna a Carmen Pensado (1993), kteří sice u obecných podstatných jmen jako *problemita*, *foto*, *fotečka* předpokládají prosté zkopírování koncové samohlásky, jež v těchto slovech nemůže být považována za rodový příznak, ale u vlastních jmen typu *Carlitos* vysvětlují přerušení základového slova pseudomorfológickou analýzou finálního *-s* jako koncovky plurálu (viz Méndez Dosuna – Pensado 1993: 325–326 a 328). O neohebných slovech jako *ahorita*, *lejuelos* apod. se v uvedené práci bohužel nehovoří, ale Lázaro Mora (1999: 4662) později v *GDLE* správně poznamenává, že příčinu infixace lze u všech výše uvedených formací zredukovat na jediný mechanismus: deminutivum zde jednoduše imituje či kopíruje koncový segment základového slova.

Když uvážíme, že téměř všechny případy infixace se ve španělštině týkají jen nepočtené a heterogenní skupiny deminutiv, nabízí se přirozeně otázka, zda je vůbec na místě o infixaci jakožto slovo-tvorném mechanismu uvažovat. Vzhledem k tomu, že španělština žádným samostatným inventářem infixů nedisponuje, zřejmě nejrozmumnější je pokládat tento jev za nestandardní apreciativní sufixaci a údajné infixy analyzovat jako minoritní realizace deminutivních sufixů, jak to ostatně nejnověji činí i Aguirre (2013: 40). Pokud totiž skutečně platí kritérium poziční specializace či fixace, podle něhož nelze považovat za předpony nebo přípony morfémy, jež v různých výrazech zastávají počáteční

2 Viz také Martínez Celdrán (1978: 457–458); *apud* Almela Pérez (1999: 185).

3 Do této skupiny bychom mohli volně zařadit i superlativní adverbia s *-ísimo* (např. *lejos* ‚daleko‘ > *lejísimos* ‚velmi daleko‘).

i koncovou pozici⁴, pak ani v tomto případě nemůže být tentýž apreciativní element sufixem a infixem. Otázka uznání infixace jako samostatného slovo-tvorného postupu ve španělštině ostatně nebyla nikdy ani nastolena, což je pochopitelné. Výrazně jiná situace ale panuje ohledně interfixace, na kterou se zaměříme vzápětí.

4.2 Interfixace

Jestliže infixaci lze přinejmenším ve španělštině označit spíše za marginální anomálii, u interfixace s tímto vysvětlením již nevystačíme, poněvadž inventář interfixů, jakož i jejich výskyt ve španělské slovní zásobě rozhodně nejsou zanedbatelné.

Interfixy na rozdíl od infixů nenarušují kořen základového slova a tvoří spojovací článek mezi bázevým morfémem a příponou⁵. Někteří lingvisté (např. Miranda, 1994; Almela Pérez, 1999) rozlišují podle pozice interfixu tzv. *postprefixy* (*en-s-anchar* ‚rozšířit‘) a *antesuffixy* (*jardin-c-ito* ‚zahradka‘), nicméně postprefixy jsou ve španělštině spíše výjimečné a většina autorů se jimi proto ani nezabývá⁶. Žádnou další klasifikaci interfixů jsme v odborné literatuře nenalezli, což může svědčit buď o naprosté heterogenosti těchto elementů, nebo o nedostatečné zpracovanosti koncepce interfixace, nejpravděpodobněji však o obojím zároveň.

V souvislosti s pozičním kritériem bude vhodné vyrovnat se hned zkraje s kontroverzním pojetím Alvara Ezquerry ([1993] 2002: 64), který za interfixy pokládá všechny deminutivní přípony zakončené rodovou koncovkou (např. *-ito/-ita*, *-ico/-ica*, *-illo/-illa* apod.). Ve slovech jako *librito* ‚sešitek, knížečka‘ nebo *escobilla* ‚kartáček‘ tak podle něj koncový segment představuje spojení interfixu s flektivním morfémem (tj. *libr-it-o*, *escob-ill-a*)⁷. Není ani třeba dodávat, že takto široce pojatá interfixace by byla jedním z vůbec nejproduktivnějších slovo-tvorných mechanismů ve španělštině⁸.

4 Např. *filocomunista* – *anglófilo*, *grafólogo* – *autógrafo*. Toto hledisko bývá uplatňováno pro rozlišení tzv. afixoidů či konfixů od skutečných prefixů a sufixů, jež podobnou poziční flexibilitu nevykazují. Podrobněji viz podkap. 6.3.1.

5 Případně mezi dvěma lexikálními bázevými, pokud budeme brát v úvahu minoritní názor Almely Péreze (1999: 168 a 179), který považuje za interfixy i spojovací vokály *-o-* a *-i-* v konfixátech a ve složených adjektivech typu *pelirrojo* ‚ryšavý‘. Bajo Pérez (1997: 35) tyto elementy označuje za infixy.

6 Portolés (1999: 5049–5050) je z interfixace přímo vylučuje.

7 Podle Alvara Ezquerry (*Ibid.*) obsahují interfix také verbální sufixy *-ificar* a *-izar* (*-ific-* a *-iz-*), což s odvoláním na Penú (1993) výslovně odmítá Portolés (1999: 5053).

8 Samozřejmě s odhlédnutím od zásadního problému, kterým jsme se zabývali v předchozí kapitole, totiž zda vůbec apreciativní sufixy k tvorbě nových slov slouží.

4. Infixace, interfixace, nebo sufixace?

Výše zmíněná analýza deminutiv byla zavržena už v *GDLE* (Lázaro Mora, 1999: 4658–4662), ale španělští akademici se k ní v *NGLE* (2009: 639–641) pro jistotu vrátili a po prezentaci alternativních interpretací slova *casita* ‚domeček‘⁹ podrobili zkoumání ještě komplexnější zdobnělinu *buencito* ‚hodňoučký‘, kde vedle sebe stojí jak nepopiratelný spojovací segment *-ec-*, tak i další potenciální interfix *-it-*. Na rozdíl od *librito* nebo *casita* jsou zde podle *NGLE* možné až čtyři různé segmentace: 1) *buen(o)-ecito*; 2) *buen(o)-ec-ito*; 3) *buen-ec-it-o*; a 4) *buen-ecit-o*. První dvě varianty vycházejí z tradičního pojetí sufixace a rozdíl mezi nimi spočívá pouze v analýze elementu *-ec-* jako samostatného interfixu, nebo součásti sufixu. Zbývající analýzy (3 a 4) odpovídají spíše pojetí Alvara Ezquerry a liší se od sebe počtem interfixů stojících před koncovkou *-o* (*-ec-+it-* vs. *-ecit-*). Španělští akademici (*NGLE*, 2009: 640) se nakonec přiklonili k segmentacím *cas(a)-ita* a *buen(o)-ecito*, čímž nejen zavrhlí koncepci Alvara Ezquerry, ale navíc upřeli statut interfixu i spojovacímu elementu *-ec-* s odůvodněním, že není nositelem žádného sémantického rysu. Když k tomu přičteme směšování pojmů interfixace a infixace (viz *NGLE*, 2009: 26) a také skutečnost, že v nové akademické gramatice už žádnou samostatnou kapitolu nebo alespoň podkapitolu o tomto údajném derivačním postupu nenajdeme, myšlenka interfixace jako jednoho ze španělských slovtvorných mechanismů se zdá být v současnosti značně zpochybněna. K příčinám tohoto překvapivého obratu se ještě vrátíme po popisu dalších definičních vlastností interfixů a jejich funkcí.

Kvůli existenci nespočtu druhotných odvozenin ve španělštině bylo za účelem odlišení interfixace od sekundární derivace nezbytné doplnit základní poziční charakteristiku interfixů (tj. jejich místo mezi slovním základem a sufixem) o další kritérium: po oddělení přípony od formace utvořené pomocí skutečného interfixu obdržíme neexistující slovo (např. výraz *mans-urr-ón* je zkonstruován na základě *manso* ‚mírný‘ interfixem *-urr-* a sufixem *-ón*, aniž by ve španělštině existovalo slovo **mansurr(o)*). Jak uvádí Portolés (1999: 5043), derivát *ganad-er-ía* ‚dobytkářství‘ z tohoto pohledu slovem obsahujícím interfix není, neboť španělské slovníky zachycují i mezičlánek *ganad-ero* ‚dobytkář(ský), chovatel dobytka‘. Přesto však toto hledisko nelze aplikovat zcela mechanicky,

9 1) *Cas(a)-ita*; 2) *cas-it-a*. První analýza, kterou preferuje i RAE, předpokládá elizi vokalickej koncovky základového slova před deminutivním sufixem, jenž zachovává rod základového slova; za sufix se tedy považuje celý finální segment *-ita* a o žádném interfixu nelze mluvit. Pokud ovšem vyjdeme z předpokladu, že mezi kořen *cas-* a koncovku ženského rodu byl vložen morfém *-it-*, pak by se tento element dal alespoň v jistém smyslu za interfix označit. Viz *NGLE* (2009: 639).

jak dokazuje Portolésův příklad *caserón* ‚velký dům‘ (< *casa*). V tomto případě sice existuje i odvozené adjektivum *casero* ‚domácí‘, to ale prokazatelně není základem substantiva *caserón*, takže se o interfixaci jedná.

Interfixace nicméně podle výše zmíněného lingvisty (viz Portolés, 1999: 5048) nespočívá ani v pouhém vložení interfixu mezi kořen a sufix již existujícího slova (výraz *beb-err-ón* ‚píjan, ochmelka‘ nevznikl z **beb-ón*; stejně tak ani *ris-ot-ada* ‚výbuch smíchu, chechot‘ z **ris-ada*), což implikuje nutnost simultánní interfixace a sufixace. Portolés (1999: 5043) však tuto podmínku nevztahuje na slovesa, u nichž dokonce pokládá za interfix i element vložený mezi kořen slova a flektivní morfém (např. *apretar* ‚(s)tlačit‘ > *apretujar* ‚mačkat‘). Pokud by stejným způsobem uvažoval v případě substantiv a adjektiv, musel by logicky uznat za produkty interfixace i deminutiva jako *librito* nebo *pequeñito* ‚malíčkový‘, čímž by se ztotožnil s extrémně volným pojetím tohoto údajného slovotvorného postupu u Alvara Ezquerry (1993).

Bez ohledu na uvedenou nesrovnalost představuje ověřování chronologie slovotvorných procesů diachronní metodu zkoumání, která by při moderní morfologické analýze komplexních slov neměla hrát rozhodující roli, zvláště když kromě nezbytného odlišení interfixace od sekundární sufixace musí brát lingvisté v úvahu ještě další kritérium, kterým je prokazatelné užití interního morfému přímo ve španělštině. To znamená, že výrazy přejaté z latiny (tzv. kultismy) nebo z moderních cizích jazyků nemohou být za formace s interfixem považovány, i kdyby spojovací segment mezi lexikální bází a sufixem obsahovaly. Např. slova *cafe-t-era* ‚konvice na kávu, kávovar‘ nebo *tu-t-ear* ‚tykat‘ podle Portolése (1999: 5053) tomuto kritériu nevyhovují, poněvadž se jedná o výpůjčky z francouzštiny, a totéž se týká výrazu katalánského původu *ferretero* ‚obchodník s železářským zbožím‘.

Povšimněme si ale, že vlastně ani jedno z dosud zmíněných kritérií nezbytných pro identifikaci „skutečných“ interfixů není čistě synchronní povahy. Jak nutnost simultánního připojení interfixu a sufixu k lexikální bází (s výjimkou sloves), tak i podmínka užití interfixu k utvoření nového slova přímo ve španělštině předpokládají etymologický rozbor každého jednotlivého případu údajné interfixace. Pokud však lze interfixy rozpoznat pouze na základě diachronních metod analýzy, mohl by mít nakonec přece jen pravdu Malkiel (1958: 185; *apud* Almela Pérez, 1999: 166), který je sám označil za reziduální či marginální morfémy, nebo také José Joaquín Montes Giraldo (1985: 186; *apud* Martín Camacho, 2002: 61), podle něhož interfixy nejsou uživateli jazyka

4. Infixace, interfixace, nebo sufixace?

k dispozici pro tvoření nových slov a představují jen „teoretický koncept“ („un concepto de la teoría“) opírající se o diachronní analýzu již existujících formací. To by přirozeně byly velmi silné argumenty proti uznání interfixace za standardní slovtvorný postup srovnatelný s prefixací nebo sufixací.

Almela Pérez (1999), který interfixaci věnoval ve své knize velkou pozornost a patří mezi její bezvýhradné zastánce, sice připouští obtížnost čistě synchronního vymezení interfixů, avšak sám se o takový přístup pokusil, takže jeho popis je na rozdíl od Portolése založen výhradně na formální analýze a funkcích těchto segmentů. Co se týče debaty, jež se záhy po vydání Malkielova zásadního článku (1958) rozvinula kolem fonemické či morfemické povahy interfixů, Almela Pérez (1999: 167) tvrdí, že interfix se sice skládá z fonémů, ale zároveň má i gramatickou funkci a instrumentální význam, což „zakládá [jeho] morfemický charakter“¹⁰. Problém nezbytnosti diachronního přístupu autor jednoduše obešel tím, že oproti jiným obhájčům interfixace uznal za její příčiny mimo jiné i tzv. stereotypii (*arrozal* ‚rýžové pole‘ > *agua-zal* ‚mokřina‘, *lodazal* ‚močál, bažina‘, *polvazal* ‚mračno prachu‘, ...) ¹¹ nebo výpůjčky z jiných jazyků (*cortejar* ‚dvořit se‘, *festejar* ‚oslavovat, hostit‘ apod.)¹², tedy faktory, které podle Portolése (1999) vedou pouze k případům zdánlivé či falešné interfixace.

Nesporně synchronním a pro statut interfixů zásadním hlediskem je však především kritérium sémantické, na které se podrobněji zaměříme v následující podkapitole.

4.2.1 Sémantický aspekt interfixace

Jak už bylo zmíněno, prvním lingvistou, který interfix podrobně popsal a dal tak počáteční impuls k veškerému pozdějšímu bádání o interfixaci, byl Yakov Malkiel. Definoval ovšem tento interní segment jako „vždy nepřízvučný element bez vlastního významu“¹³ (Malkiel, 1958: 107; *apud* Miranda, 1994: 103), čímž přirozeně rozpoutal diskusi o oprávněnosti označení interfixu za morfém, chápaný tradičně jako nejmenší jazyková jednotka obdařená významem.

10 „La función y el significado del interfijo fundamentan el carácter morfémico del interfijo.“

11 Viz Almela Pérez (1999: 177); srov. Portolés (1999: 5051–5052).

12 Na jiném místě však Almela Pérez podobně jako Portolés slovní výpůjčky s údajným interfixem výslovně odmítá (např. *cafetera*, *ferretero*), čímž si odporuje. Viz Almela Pérez (1999: 168).

13 „[...] elemento siempre átono y falto de significado propio...“

Vítaným východiskem pro pozdější obránce morfologického charakteru interfixů se stala dnes již klasická definice morfému Marca Aronoffa ([1976] 1981: 16), podle níž pro označení určitého segmentu slova za morfém není podstatný jeho význam, nýbrž fakt, že jsme schopni jej prostřednictvím gramatické analýzy rozpoznat. Toto formalistické pojetí morfému kromě Portolése ([1988] 1993) zastává i Rainer (1993: 156), který se ale osobně přiklání k názoru, že interfixace ve skutečnosti představuje sufixální alomorfiu. Dressler (1986: 384) a Varela Ortega (2005: 36) pro změnu operují s termínem *morfo vacío* (prázdný morf), jenž umožňuje považovat za elementy morfematické povahy i interfixy bez jakéhokoli sémantického obsahu (např. *-c-* v *jardincito* ‚zahrádka‘).

Není jisté bez zajímavosti, že Portolés ve své první studii o interfixaci ([1988] 1993: 348) ještě jen mlhavě mluví o „neurčitém sému“ („un impreciso sema“) interfixu, který je navíc obtížně odlišitelný od významu následného sufixu, avšak v *GDLE* se již tentýž lingvista (Portolés, 1999: 5059) snaží uvést konkrétní příklady, v nichž interfix údajně mění význam odvozeného slova, např. *vent-arr-ón* ‚silný vítr, vichr‘, *cant-urr-ear* ‚prozpěvovat si, pobroukávat si‘. Je příznačné, že právě *-arr-* a *-urr-* existují ve španělštině také jako apreativní sufixy (*-arro*, *-urro*; např. *tontarro* ‚velmi hloupý, hlupák‘, *beaturro* ‚pobožnůstkářský‘) – tato okolnost by je měla podle výše zmíněného hlediska poziční specializace (viz podkap. 4.1 a 6.3.1) coby pravé interfixy diskvalifikovat. V každém případě svědčí nápadný důraz, který Portolés klade ve své novější práci na sémantickou funkci interfixu, o pozvolném návratu k tradičnímu pojetí morfému jakožto nejmenší jazykové jednotky obdařené významem, k němuž ve španělské lingvistice došlo právě v devadesátých letech minulého století.

Jak uvádí Almela Pérez (1999: 183–184), interfix sémanticky nemodifikuje přímo lexikální bázi, nýbrž až následný sufix, přičemž může selektovat jeden z jeho významů a usnadnit tím jeho interpretaci. Odstranění interfixu (tj. jeho komutace za nulový afix tam, kde je přímé spojení lexikálního základu a sufixu přípustné) podle něj v některých případech způsobuje zjevnou významovou změnu slova (*apretujar* ‚mačkat‘ > *apretar* ‚(s)tlačit‘; *quejicoso* ‚stěžovačný, ufnukaný‘ > *quejoso* ‚nespokojený‘), tudíž lze alespoň touto zápornou cestou prokázat sémantickou funkci interfixu. Oba tyto příklady jsou však sporné, protože ve slovese *apretujar* se segment *-uj-* objevuje mezi slovním kořenem a infinitivní koncovkou (*apret-ar* > *apret-uj-ar*)¹⁴ a adjektivum *quejicoso* je sice

14 Podobně je tomu u deminutiv typu *librito*, která však za slova utvořená interfixací považuje jen Alvar Ezquerria.

4. Infixace, interfixace, nebo sufixace?

zakončeno derivačním morfémem, ale neodpovídá Portolésově představě (viz 1999: 5048), že interfixace nespočívá v pouhém vložení interfixu mezi kořen a sufix již existujícího slova (*quejoso*).

Almela Pérez se pojišťuje tím, že všem interfixům přisuzuje alespoň „instrumentální význam“. Co si však pod tímto termínem představit a jaký instrumentální význam může mít například *-c-* ve slově *mujercita* ‚ženuška‘? Přímou Almela Pérez sice odpověď na tuto otázku neposkytuje, zato ji obsahuje jím citovaná pasáž z článku Marciala Morery (1996), který spojovací vokál *-i-* v kompozitech typu *pelirrojo* interpretuje jako interfix, jehož sémantickou funkcí má být „integrace primárního významu prvního konstituentu složeniny do primárního významu konstituentu druhého“¹⁵ (Morera, 1996: 176; *apud* Almela Pérez, 1999: 182). Pokud tento výklad přijmeme, pak skutečně i elementu *-c-* v deminutivu *mujercita* lze připsat onen „instrumentální význam“, který ale spočívá výhradně ve zprostředkování spojení dvou významových elementů v rámci jednoho slova. Takovéto pojetí sémantické funkce morfému však podle našeho názoru nemůže přesvědčit nikoho jiného než apriorního obhájce morfematické povahy interfixů.

Většina autorů, kteří interfixaci jako slootovorný postup zcela neodmítají, přiznává některým spojovacím elementům alespoň expresivní nebo hodnotící významový odstín (např. Varela Ortega, 2005: 35), nicméně i ten mají jen pozičně zpochybnitelné interfixy/sufixy (např. *-it-*, *-urr-*, *-arr-* / *-ito*, *-urro*, *-arro*). Jestliže Portolés (1999: 5059) tvrdí, že interfix *-ar-*, který se vyskytuje v nejčastěji citovaných příkladech *polvareda* ‚mračno prachu‘ a *humareda* ‚oblak dýmu‘, obsahuje konkrétní významový rys „velké množství“, pak se logicky můžeme ptát, proč Malkiel, který tyto dnes již učebnicové příklady poprvé uvedl, zároveň interfixy definoval jako segmenty bez sémantického obsahu.

Shrneme-li předchozí poznatky, docházíme k závěru, že s výjimkou elementů, které ve španělštině primárně zastávají funkci apreciativních sufixů a jejichž označení za interfixy je už z principu poziční specializace diskutabilní, nelze tyto interní segmenty považovat za derivační afixy srovnatelné s předponami a příponami, neboť nejsou nositeli žádného sémantického obsahu¹⁶, a uživatel jazyka je tudíž ani nemůže aktivně používat k tvoření nových slov. Nejedná se tedy o slootovorné morfémy v pravém slova smyslu a dají se nanejvýš pokládat za pomocné spojovací články. I kdybychom však termín *morfém* rozšířili na

15 „[...] integración de la significación primaria del primer constituyente del compuesto en la significación primaria del segundo.“

16 Almélův „instrumentální“ význam z tohoto pohledu určitě není dostačující.

libovolný morfologickou analýzou rozlišitelný segment komplexního slova, jak navrhol Aronoff (1976), jen těžko bychom u tak heterogenní skupiny afixů obhájili, že se jedná o formanty jednoho a téhož typu, což jasně vyplýne z další podkapitoly.

4.2.2 Funkce interfixů

Tím, co vzbuzuje vůbec největší pochybnosti o existenci slovotvorného postupu interfixace, je podezřele široká škála funkcí údajných interfixů, se kterou se u žádného jiného druhu derivačních morfémů nesetkáme. Tato nezvyklá rozmanitost je dobře vidět ve schématu č. 7 (viz následující strana) vytvořeném podle Almelyovy klasifikace¹⁷, která vychází z rozlišení jazykových plánů (fonematický, morfematický a lexematický), do nichž interfixy ve svých různých užitích zasahují. U ostatních autorů je bohužel výčet funkcí interfixů spíše nahodilý a nedosahuje ani zdaleka takové přehlednosti.

Při pohledu na naše schéma je zřejmé, že uvedené funkce¹⁸ jsou naprosto cizí běžným derivačním afixům, které buď slouží k významové modifikaci lexikální báze (předpony a apreciativní přípony), nebo přímo vyjadřují základní pojem derivátu (nociónální sufify) a určují jeho slovní druh. Odpověď na otázku, jak se mohlo stát, že interfixace přesto v průběhu devadesátých let pronikla coby téměř nový derivační postup prakticky do všech prací o tvoření slov ve španělštině (ale např. i do *GDLE*), se pokusíme nalézt v následující podkapitole.

17 Viz Almela Pérez (1999: 178–181).

18 Tento výběr ale není ani zdaleka vyčerpávající. I v Almelyově přehledu např. chybí modifikace významu slova samotným interfixem, kterou tento autor na jiných místech zmiňuje (*apretar* > *apret-uj-ar*), nehledě už na diskutabilní „instrumentální význam“ všech spojovacích segmentů. Některé funkce interfixů se navíc mohou překrývat (viz příklad *comilón*).

4. Infixace, interfixace, nebo sufixace?

FUNKCE INTERFIXŮ	
Fonematická úroveň	<ul style="list-style-type: none"> - zabránění vzniku hiátu (<i>rousseau-n-iano*</i>, <i>cafe-c-ito</i>, <i>mama-s-ita</i>, <i>bosqu-er-il</i>) - zachování prozodické struktury slovního základu (<i>tiern-ec-illo**</i>) - usnadnění identifikace verbální báze (<i>vol-ad-izo</i>, <i>cern-id-ura</i>)
Morfematická úroveň	<ul style="list-style-type: none"> - umožnění kombinace sloves 2. a 3. konjugace se sufixem <i>-ón</i> (<i>beb-err-ón</i>, <i>com-il-ón</i>) - umožnění kombinace verbální báze s iterativním sufixem <i>-ear</i> (<i>corr-et-ear</i>, <i>gem-i-qu-ear</i>) - usnadnění spojení nominální nebo adjektivní báze se sufixem <i>-ón</i> (<i>bes-uc-ón</i>, <i>mans-urr-ón</i>, ...)
Lexematická úroveň	<ul style="list-style-type: none"> - odstranění homonymie slov odvozených stejným sufixem (<i>manada</i> vs. <i>man-ot-ada</i>, <i>dentada</i> vs. <i>dent-ell-ada</i>) - selekce významu sufixu (<i>quebrazón</i> – akce; <i>comilón</i> – osoba)***

Schéma 7

- * Připomeňme, že podle názoru Portolése (1999) a Lázara Carretera (1980) se zde jedná o stereotypii (*estereotipia*), tj. typ analogie, a nikoliv o interfixaci.
- ** Přestože má výraz *tiernecillo* paroxytonní přízvuk na příponě, stejně jako by tomu bylo i bez spojovacího elementu *-ec-*, slovtvorný základ si díky němu zachovává svůj tónický charakter alespoň ve formě přízvuku sekundárního (viz Almela Pérez, 1999: 179; Portolés, 1999: 5057).
- *** Portolés (1999: 5060) uvádí početné příklady slov s interfixem *-ot-* v kombinaci se sufixy *-ón*, *-azo* a *-ada*, které tak podle něj získávají význam ‚úder‘ nebo ‚náhlá událost‘: *pal-ot-azo*, *pis-ot-ón*, *ris-ot-ada*, ... V souvislosti s touto funkcí je však na místě otázka, zda Portolés i Almela Pérez nesměšují selekci významu sufixu interfixem se sémantickým obsahem samotného interfixu, poněvadž *-ot-* lze také interpretovat jako augmentativní či despektivní sufix *-ote* užitý simultánně s další příponou, a údajný interfix *-az-* (*quebr-az-ón* ‚rozbití‘) zase může být zřetězený sufix *-azo*, který má mimo jiné právě význam ‚úder‘ nebo ‚náhlá událost‘.

4.3 Interfixace – nový derivační postup?

Jak poznamenává José Carlos Martín Camacho (2002: 50), interních segmentů považovaných některými hispanisty za interfixy si všímali význační romanisté již v 19. století (např. Friedrich Diez, Arsène Darmesteter, Wilhelm Meyer-Lübke a další), avšak mezi různými názvy, které pro ně zvolili, se termín *interfix* vůbec nevyskytuje. Nevymyslel ho ostatně ani sám průkopník konceptu interfixace Malkiel, který ve svém prvním článku na toto téma z roku 1949 („Studies in the Hispanic Infix -eg-“) mluví ještě o *infixech*. Jisté ale je, že tento název ve své nejnámější studii „Los interfijos hispánicos. Problema de lingüística histórica y estructural“ (1958) definitivně prosadil, a položil tak základ tradici, která nemá v jiných románských jazycích obdoby.

Pozoruhodná je totiž skutečnost, že interfixace byla alespoň zpočátku pokládána za fenomén specifický jen pro španělštinu, o čemž podle Martína Camacha (viz 2002: 227) vypovídá absence zmínek o interfixech v gramatikách a pracích o slovtvorbě v jiných románských jazycích, a to včetně španělštině nejbližší portugalské (Cunha – Cintra, 1987). Přitom o existenci zcela srovnatelných elementů např. ve francouzštině svědčí už to, že Portolés (1999: 5053) vylučuje jako případy interfixace slovní výpůjčky obsahující již v původním jazyce takto analyzovatelný spojovací segment (např. *cafetera* < *cafetière* ‚konvice na kávu, kávovar‘; *tutear* < *tutoyer* ‚tykat‘). Pokud budeme spolu s Dresslerem (1986) a Almela Pérezem (1999) za interfix považovat i spojovací vokál *-o-* v bezpočtu neoklasických či mezinárodních složenin, najdeme jej ve všech evropských jazycích (např. šp. a port. *termómetro*, fr. *thermomètre*, it. *termometro*, angl. a něm. *thermometer*).

Když Malkiel (1958) hovořil o interfixech jako o reziduálních či marginálních segmentech bez vlastního významu, určitě netušil, že v některých významných pracích z devadesátých let (např. *GDLE*, 1999; Almela Pérez, 1999) se interfixaci dostane téměř stejné pozornosti a prostoru jako prefixaci a sufixaci. Portolés i Almela Pérez zřejmě skutečně věřili, že interfixace je ve španělštině aktivním slovtvorným mechanismem, ale mnohé nezanedbatelné okolnosti, které se pokusíme shrnout v následujících třech bodech, bohužel tento názor vyvracejí.

- 1) Jak jsme mohli vidět v přehledu nezvykle různorodých funkcí domnělých interfixů, jedná se o mimořádně heterogenní segmenty, které by žádný

4. Infixace, interfixace, nebo sufixace?

nezaujatý lingvista do jedné a téže skupiny derivačních morfémů nikdy nezařadil, alespoň ne na základě kritérií běžně užívaných pro vymezení inventáře španělských prefixů a sufixů.

- 2) Většina interfixů zcela postrádá sémantický obsah, což je diskvalifikuje nejen jako morfémy obecně, ale hlavně jako produktivní slovtvorné elementy, neboť je z tohoto důvodu nelze aktivně používat k tvoření nových výrazů. V této souvislosti jsou obzvláště přínosné poznámky Martina Camacha (2002: 89) o roli analogie či stereotypie při údajné interfixaci. Uživatel jazyka si podle něj nikdy neosvojuje přímo nejmenší stavební prvky slov (morfémy), nýbrž slova celá, a teprve na základě srovnání formy a významu více výrazů kupř. s identickým koncovým segmentem dospívá k obecným slovtvorným vzorům či schémátům. Vztáhneme-li tento mechanismus konkrétně na interfixaci, můžeme říci, že zatímco jazykovědec je schopen na základě svých předchozích znalostí o afixech a pomocí morfologické analýzy izolovat v některých formacích kromě lexikální báze ještě další dva samostatné elementy, tj. interfix a sufix, pro běžného mluvčího představuje kombinace interfixu a sufixu nedělitelný blok, který jen intuitivně a analogicky, tedy nápodobou již existujících výrazů, používá k tvoření slov nových. Abychom nějakému segmentu slova mohli přisoudit funkci derivačního morfému, však nestačí pouze jeho formální analyzovatelnost, ale měl by být rovněž k dispozici pro aktivní užití, což ovšem předpokládá přítomnost uchopitelného významového rysu. I takové interfixy ve španělštině jsou, ty však představují problém z jiných důvodů (viz následující bod).
- 3) Většina elementů, které Portolés a Almela Pérez uvádějí jako příklady interfixů obdařených významem, jsou morfémy doložitelně fungující i jako apreciativní sufixy (např. *asn-ej-ón* ‚oslisko‘ – *animal-ejo* ‚zvířátko‘; *fresc-ach-ón* ‚zdravě vyhlížející, kypící zdravím‘ – *ric-acho* ‚boháč‘; *sant-urr-ón* ‚svatouškovský‘ – *beat-urro* ‚pobožnůstkářský‘; *vent-arr-ón* ‚vichr‘ – *tont-arro* ‚hlupák‘) a jejich interní výskyt lze interpretovat jako zřetězení přípon, popř. jako segment jiného samostatného sufixu, např. *-arrón*, *-urrón* (viz Bajo Pérez, 1997). Další údajné interfixy zase stojí přímo před flektivním morfémem (*apret-uj-ar*, *bes-uc-ar*), čímž se neliší od běžných přípon v mnoha podstatných a přídavných jménech (*libr-ill-o* ‚knížička‘, *list-ill-o* ‚vychytalec‘ apod.).

4. Infixace, interfixace, nebo sufixace?

Alternativní výklady k interfixaci ve španělštině jsme sice v této kapitole popsalí již na více místech, přesto bude užitečné si je zde všechny stručně shrnout. Podle tradiční interpretace, kterou můžeme nalézt např. v *GRAE* ([1931] 1959: 129), představuje kombinace interfixu a sufixu složenou příponu neboli „spojení dvou nebo dokonce tří sufixů v jednom“²². Za samostatné a nedělitelné afixy (např. *-urrón*) pokládá takovéto kombinace Bajo Pérez (1997), kdežto Rainer (1993) v nich spatřuje spíše varianty či alomorfy standardních přípon. Podle našeho názoru je Rainerovo řešení ideální pro segmentaci odvozených slov obsahujících před sufixem spojovací element morfonematické povahy, avšak v případě, že se údajný interfix shoduje s apreciativním sufixem (*-arr-*, *-et-* apod.), je tradiční analýza (tj. zřetězení dvou nebo i více sufixů) vhodnější.

Úplně na závěr jsme si ponechali asi vůbec nejsilnější argument, který ve prospěch interfixace zmiňuje už Malkiel (1958) a zdůrazňují jej přirozeně i Portolés ([1988] 1993 a 1999) a Almela Pérez (1999) – jedná se o proklamované zvýšení ekonomičnosti popisu slovo tvorných prostředků. Tak např. podle Portolése (1999: 5045) bychom v případě zavržení interfixace místo jednoho sufixu *-ón* museli ve španělštině rozlišovat více než 40 různých přípon končících tímto segmentem, což je z deskriptivního hlediska neekonomické. Rainer (1993: 153–154) ovšem na základě vlastního výzkumu uvádí mnohem střizlivější údaje a tvrdí, že většina španělských interfixů se objevuje pouze v kombinaci s jedním až třemi sufixy. Jen malé množství těchto interních segmentů se pojí s více než pěti příponami, takže popření interfixace by příliš neúnosné zmnožení počtu sufixů nezpůsobilo. Pro srovnání dodejme, že Portolésův výčet interfixů v *GDLE* (1999) obsahuje přes 60 položek, Almela (1999) dokonce přes 80.

Výhoda deskriptivní úspornosti by mohla převážit četné teoretické problémy a nesrovnalosti jen za předpokladu, že bychom v opačném případě byli nuceni všechny kombinace interfixů a sufixů považovat za samostatné přípony. To však není nezbytné, poněvadž spojení interfixů se sufixy lze rovněž analyzovat jako alomorfy omezeného počtu základních přípon. Argumentace Malkiela a Portolése tím zcela ztrácí na průkaznosti. Bez ohledu na alternativní řešení má ale nepochybně pravdu Martín Camacho (2002: 229), když praví, že cílem lingvistického bádání by měl být především věrný popis jazyka: „Jestliže má určitý jazyk třicet pět fonémů, které fungují samostatně,

22 „A veces se juntan dos o aun tres sufijos en uno...“ Následují příklady *dulzarrón* ‚přesládlý‘ a *chicorrotico* ‚malinkatý‘: se segmentací koncových částí *arro + on* a *orro + ote + ico*.

pak badatel nemá jinou možnost než prohlásit, že takový jazyk má třicet pět fonémů, a ne že má dvacet a jeden speciální element, který se pojí s patnácti z nich²³.

Zbývá poznamenat, že interfixace je vůbec nejlepším příkladem toho, jak se může i po desetiletí rozvíjený lingvistický koncept vinou nepromyšlených definičních kritérií a za nepředvídatelného vývoje morfologie ocitnout ve slepé uličce.

23 „Si una lengua tiene treinta y cinco fonemas que actúan independientemente, la única alternativa del investigador es afirmar que tal lengua posee treinta y cinco fonemas, no que tiene veinte y un elemento especial que se une a quince de ellos.“

